

Н.Н. Тажубаева

«Төлеген Айбергенов атындағы №48 орта мектебі» МКМ, Алматы облысы, Іле ауданы,
Екпінді ауылы, Қазақстан
e-mail: nazgultazhibaeva@bk.ru

ХАЛЫҚТЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК ТҰРАҚТЫЛЫҒЫНА ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚЫЗМЕТТЕРДІҢ ӘСЕРІН ГЕОГРАФИЯ ПӘНІНДЕ ОҚЫТУ

Аңдатпа

Бұл мақалада халықаралық ұйымдардың қызметін география пәні арқылы жоғары сынып оқушыларына оқытудың теориялық-әдістемелік және практикалық негіздері жан-жақты қарастырылады. Қазіргі жаһандану жағдайында халықаралық ұйымдардың әлемдік әлеуметтік, экономикалық және саяси үдерістерге ықпалы артып отырғандықтан, олардың қызметін мектеп географиясында жүйелі түрде оқыту өзекті мәселе болып табылады. Зерттеу барысында халықаралық ұйымдарды оқыту оқушылардың тек пәндік білімін ғана емес, сонымен қатар функционалдық, азаматтық және әлеуметтік сауаттылығын дамытуға ықпал ететіні негізделді.

Мақалада картографиялық-аналитикалық әдістер, кейстік тапсырмалар, зерттеу жобалары және цифрлық ресурстарды қолдану арқылы оқушылардың кеңістіктік ойлау қабілетін жетілдіру жолдары көрсетіледі. Авторлар оқыту үдерісінде халықаралық ұйымдардың қызметін функционализм теориясы, әлемдік кеңістікті ұйымдастыру тұжырымдамасы және тұрақты даму идеялары тұрғысынан талдаудың тиімділігін дәлелдейді. ЮНЕСКО, Біріккен Ұлттар Ұйымы, Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы, ОПЕК сияқты халықаралық құрылымдардың нақты қызметі мысалға алынып, олардың жаһандық мәселелерді шешудегі рөлі географиялық кеңістікпен байланыста түсіндіріледі.

Зерттеу нәтижелері халықаралық ұйымдарды география сабағында оқыту оқушылардың азаматтық жауапкершілігін, бейбітшілікке ұмтылысын, ынтымақтастық мәдениетін және жаһандық ойлауын қалыптастыруға мүмкіндік беретінін көрсетеді. Сонымен қатар, мұндай мазмұн оқушылардың ақпаратты талдау, салыстыру, бағалау және өмірлік жағдаяттарда қолдану дағдыларын дамытуға жағдай жасайды. Ұсынылған тәсілдер мектеп географиясында әлеуметтік тұрақтылық пен жаһандық үрдістерді түсіндірудің тиімді білімдік бағыты ретінде қарастырылады.

Түйін сөздер: халықаралық ұйымдар, география, оқыту әдісі, функционализм, картография, жаһандық ойлау.

Тажубаева Н.Н.

КГУ «Средняя школа №48 имени Төлегена Айбергенова»,
Алматинская область, Илийский район, село Екпінди, Казахстан
e-mail: nazgultazhibaeva@bk.ru

ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ НА СОЦИАЛЬНУЮ СТАБИЛЬНОСТЬ НАСЕЛЕНИЯ В ПРЕПОДАВАНИИ ГЕОГРАФИИ

Аннотация

В данной статье всесторонне рассматриваются теоретико-методологические и практические основы обучения деятельности международных организаций учащихся старших классов на уроках географии. В условиях современной глобализации, когда влияние международных

организаций на мировые социальные, экономические и политические процессы возрастает, систематическое изучение их деятельности в школьной географии становится актуальной проблемой. В ходе исследования обосновывается, что обучение международным организациям способствует развитию не только предметных знаний учащихся, но и их функциональной, гражданской и социальной грамотности.

В статье показаны пути развития пространственного мышления учащихся посредством применения картографо-аналитических методов, кейсовых заданий, исследовательских проектов и цифровых ресурсов. Авторы доказывают эффективность анализа деятельности международных организаций в образовательном процессе с позиций теории функционализма, концепции организации мирового пространства и идей устойчивого развития. На конкретных примерах деятельности таких международных структур, как ЮНЕСКО, Организация Объединённых Наций, Всемирная организация здравоохранения и ОПЕК, раскрывается их роль в решении глобальных проблем во взаимосвязи с географическим пространством.

Результаты исследования показывают, что изучение международных организаций на уроках географии способствует формированию у учащихся гражданской ответственности, стремления к миру, культуры сотрудничества и глобального мышления. Кроме того, подобное содержание создает условия для развития умений анализа, сравнения, оценки информации и применения её в жизненных ситуациях. Предложенные подходы рассматриваются как эффективное образовательное направление в школьной географии для объяснения социальной устойчивости и глобальных процессов.

Ключевые слова: международные организации, география, методы обучения, функционализм, картография, глобальное мышление.

N. Tazhibayeva

*Municipal State Institution «Tulegen Aibergenov Secondary School №48»,
Ile District, Almaty Region, village of Ekpindi, Kazakhstan
e-mail: nazgultazhibayeva@bk.ru*

THE IMPACT OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS ON SOCIAL STABILITY OF THE POPULATION IN GEOGRAPHY EDUCATION

Abstrak

This article comprehensively examines the theoretical, methodological, and practical foundations of teaching the activities of international organizations to upper secondary school students through the geography curriculum. In the context of contemporary globalization, as the influence of international organizations on global social, economic, and political processes continues to grow, the systematic inclusion of their activities in school geography education has become an urgent issue. The study substantiates that teaching international organizations contributes not only to students' subject-specific knowledge but also to the development of their functional, civic, and social literacy.

The article demonstrates ways to enhance students' spatial thinking skills through the use of cartographic-analytical methods, case-based tasks, research projects, and digital resources. The authors prove the effectiveness of analyzing the activities of international organizations in the teaching process from the perspectives of functionalist theory, the concept of global spatial organization, and the ideas of sustainable development. The activities of international structures such as UNESCO, the United Nations, the World Health Organization, and OPEC are used as concrete examples, and their roles in addressing global challenges are explained in connection with geographical space.

The research findings show that teaching international organizations in geography lessons fosters students' civic responsibility, commitment to peace, culture of cooperation, and global thinking. In addition, such content promotes the development of skills in analyzing, comparing, evaluating information, and applying knowledge to real-life situations. The proposed approaches are considered

an effective educational direction for explaining social stability and global trends within school geography.

Keywords: International organizations, geography, teaching method, functionalism, cartography, global thinking.

Кіріспе. Қазіргі жаһандану жағдайында мемлекеттер арасындағы өзара тәуелділік бұрын-соңды болмаған деңгейге жетіп отыр. Экономикалық даму, бейбітшілік, азық-түлік қауіпсіздігі, экологиялық тепе-теңдік және мәдени мұраны сақтау сынды ғаламдық мәселелер бір елдің мүмкіндігінен тыс жатыр. Бұл міндеттерді шешу үшін халықаралық ұйымдар маңызды рөл атқарады. География пәні осы ұйымдардың қызметін тек аумақтық тұрғыдан ғана емес, кеңістіктік және жүйелік тұрғыдан да түсіндірудің қуатты құралы болып табылады. Жоғары сынып оқушыларына халықаралық ұйымдардың қызметін оқыту – олардың азаматтық жауапкершілігін арттырумен қатар, бейбіт өмірге, ынтымақтастыққа және адамзат тағдырына ортақ қатысуға тәрбиелейді. Бұл мақалада география пәні шеңберінде халықаралық ұйымдарды оқытудың маңыздылығы, теориялық және әдістемелік негіздері қарастырылады. Функционализм теориясы мен кеңістікті ұйымдастыру тұжырымдамасы негізінде картографиялық-аналитикалық және кейстік оқыту әдістері сарапталады.

Мақсаты: халықаралық ұйымдарды география пәнінде оқыту арқылы оқушылардың кеңістіктік ойлауын, азаматтық жауапкершілігін және жаһандық құндылықтарын дамыту мүмкіндіктерін анықтау.

Міндеттері:

- География пәнінің мазмұнындағы халықаралық ұйымдарға қатысты бөлімдерді теориялық тұрғыдан талдау;
- функционализм мен кеңістіктік ұйымдастыру тұжырымдамаларын оқытуда қолдану мүмкіндіктерін анықтау;
- картографиялық және кейстік әдістердің тиімділігін нақты мысалдармен дәлелдеу;
- оқу үдерісіне халықаралық ұйымдарды енгізудің әдістемелік ұсыныстарын ұсыну;
- оқушылардың құндылықтық бағдарын қалыптастырудағы бұл тақырыптың әлеуетін көрсету.

Жаһандану дәуірінде халықаралық ұйымдардың рөлі айтарлықтай артып, олар әлем елдері арасындағы ынтымақтастықты нығайтуда, жаһандық мәселелерді шешуде және бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтауда маңызды қозғаушы күшке айналды. Бұл ұйымдардың қызметі геосаяси, экономикалық және экологиялық процестерді үйлестіруге бағытталған, сондықтан олардың қызметін зерттеу география пәні арқылы жүзеге асырылады. География пәні табиғи ортаның заңдылықтарын ғана емес, әлеуметтік-экономикалық үрдістерді де түсіндіреді, бұл халықаралық ұйымдардың қызметін тереңірек түсінуге мүмкіндік береді [1].

Халықаралық ұйымдар құрылу сипаты мен мақсаттарына байланысты екіге бөлінеді: үкіметаралық және үкіметтік емес ұйымдар. Үкіметаралық ұйымдар — мемлекеттер арасындағы ресми келісімдер негізінде құрылатын ұйымдар (мысалы, БҰҰ, ДСҰ, ЕО). Олар халықаралық құқық субъектілері болып табылады. Үкіметтік емес ұйымдар (ҰЕҰ) азаматтық қоғамның бастамасымен құрылып, әлеуметтік, экологиялық және гуманитарлық салаларда қызмет атқарады (мысалы, Greenpeace, Amnesty International). Халықаралық ұйымдар келесі бағыттар бойынша жұмыс істейді: бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау; адам құқықтарын қорғау; экономикалық ынтымақтастық; қоршаған ортаны қорғау; денсаулық сақтау және білім беру; мәдени мұраны сақтау [2].

География пәні табиғи ортаның заңдылықтарын ғана емес, әлеуметтік-экономикалық үрдістерді де түсіндіреді. Халықаралық ұйымдардың қызметін зерттеу оқушыларға әлемнің құрылымын, жаһандық проблемаларды (климаттың өзгеруі, демографиялық өсім, ластану, т.б.) терең түсінуге көмектеседі. География пәніне халықаралық ұйымдар жайлы мәліметтерді интеграциялау келесі жолдармен жүзеге асады: БҰҰ-ның Тұрақты даму

мақсаттарын оқу; ЮНЕСКО объектілерін зерттеу; ДДҰ арқылы денсаулық сақтау географиясын талдау; WWF материалдары арқылы табиғатты қорғау шараларын талдау [3].

Жасанды интеллект құралдары география сабағында интерактивті карталар, климаттық өзгерістер симуляциясы, деректерді визуализациялау секілді мүмкіндіктер береді. Мысалы, оқушылар ArcGIS, Google Earth Engine, AI-картографиялық платформалар арқылы нақты деректермен жұмыс істеп, қорытынды жасау дағдысын дамытады. ЖИ арқылы халық тығыздығын модельдеу; климат өзгерісі сценарийлерін болжау; табиғи апаттардың әсерін картамен көрсету; қоршаған ортаны ластау деректерін талдау сияқты практикалық жұмыстар жүзеге асырылады [4].

ЖИ құралдарын қолдану оқушылардың цифрлық сауаттылығын арттырып, оларды заманауи технологияларды еркін меңгеруге үйретеді. Бұл білім беру сапасының жаңа деңгейге көтерілуіне ықпал етеді. Сонымен қатар, оқушылар халықаралық ұйымдардың қызметін зерделей отырып, өзін жаһандық қоғамдастықтың бір мүшесі ретінде сезінеді. Бұл олардың әлеуметтік жауапкершілік, экологиялық сана, бейбітшілікке ұмтылу сынды қасиеттерін қалыптастырады. Халықаралық ұйымдар жаһандану дәуірінде әлем елдері арасындағы ынтымақтастықты нығайтуда, жаһандық мәселелерді шешуде және бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтауда маңызды рөл атқарады. География пәні бұл ұйымдардың қызметін зерттеуге мүмкіндік беретін әмбебап алаң ретінде қарастырылып, оқушыларға әлемдік үрдістер мен жаһандық ынтымақтастық механизмдерін түсінуге жол ашады (кесте 1). Осы ғылыми жұмыста халықаралық ұйымдардың қызметін география пәні арқылы зерттеу жолдары қарастырылып, жасанды интеллект құралдарын оқытуда қолданудың ерекшеліктері зерделенеді [5].

Кесте 1. География пәнінде халықаралық ұйымдарды оқыту мысалдары [6]

Сынып	Тақырып атауы	Интеграцияланатын халықаралық ұйымдар	Қарастырылатын аспектілер
9-сынып	Халықаралық экономикалық ұйымдардың географиясы	БҰҰ, ДСҰ, ХВҚ	Әлемдік сауда, қаржылық реттеу, экономикалық теңсіздік
9-сынып	Табиғи ресурстар және оларды пайдалану	UNEP, WWF	Экологиялық тұрақтылық, қоршаған ортаны сақтау
9-сынып	Халықтың тығыздығы мен орналасуы	UNFPA, World Bank	Демографиялық үрдістер, урбанизация
10-сынып	Геосаяси үдерістер және халықаралық қатынастар	НАТО, ЕҚЫҰ	Аймақтық қауіпсіздік, дипломатиялық қарым-қатынастар
10-сынып	Жаһандық мәселелер және тұрақты даму	БҰҰ, UNESCO	Тұрақты даму мақсаттары, мәдени мұраларды сақтау
10-сынып	Табиғи апаттар географиясы	Қызыл Крест, UNOCHA	Апаттарға әрекет ету, гуманитарлық көмек

Материалдар мен әдістер. Мақалада сапалық зерттеу әдістері қолданылды. Атап айтқанда, теориялық талдау әдісі арқылы функционализм және кеңістіктік ұйымдастыру теориялары зерделенді. Бұл теориялар халықаралық ұйымдардың әрекеттерін түсіндіруде басты тұғырнама ретінде қарастырылды. Зерттеу әдістері теориялық және тәжірибелік бағытта жүргізілді. Теориялық негіздемеде халықаралық ұйымдардың қызметін түсіндіруде екі маңызды ғылыми тұғыр – функционализм теориясы мен кеңістіктік ұйымдастыру тұжырымдамасы қолданылды. Бұл теориялар халықаралық құрылымдардың мақсаттары мен қызмет ету аясын анықтауда ғылыми бағдар береді. Атап айтқанда, функционализм

теориясы мемлекеттер арасындағы бейбіт ынтымақтастық пен өзара пайдаға негізделген интеграцияны түсіндіреді. Ал кеңістікті ұйымдастыру тұжырымдамасы халықаралық ұйымдарды геосаяси орталықтар ретінде қарастырады, бұл кеңістіктік ықпал ету аймағын және стратегиялық маңызын бағалауға мүмкіндік береді [7].

Практикалық зерттеулерде бірнеше әдіс кешенді түрде пайдаланылды (сурет 1):

Сурет 1 - Практикалық зерттеуде қолданылатын әдіс түрлері

1) Картографиялық-аналитикалық әдіс. Бұл әдіс халықаралық ұйымдардың әрекет ету кеңістігін карта негізінде зерттеуге бағытталған. Оқушылар ұйымдардың географиялық орналасуын, мүше елдердің таралуын, ықпал ету аймағын, логистикалық бағыттарын және ресурстық мүмкіндіктерін карта арқылы талдай алады. Мысалы, ОПЕК елдерінің мұнай қоры мен экспорттық бағыттарын картада көрсету арқылы мұнай географиясы мен әлемдік нарық арасындағы байланысты зерделеу жүзеге асты. Бұл әдіс кеңістіктік және визуалды ойлау қабілеттерін дамытады [7, 23-б.].

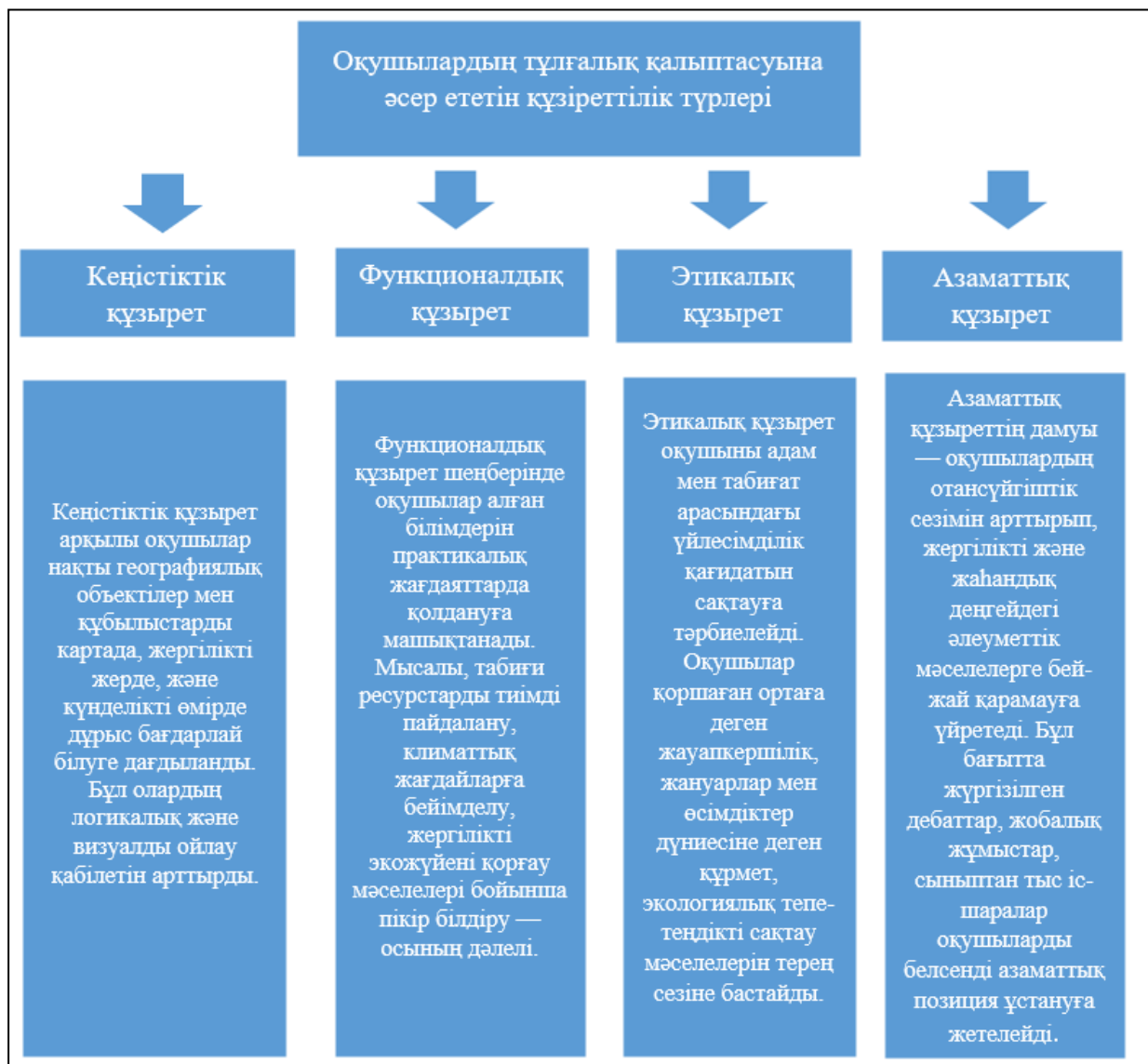
2) Кейстік оқыту әдісі. Халықаралық ұйымдардың нақты жобалары мен дағдарыс жағдайларын оқу материалы ретінде қолдану оқушылардың талдау, шешім қабылдау, пікір қалыптастыру дағдыларын жетілдіреді. Мысалы, БҰҰ Босқындар жөніндегі агенттігінің Сирия, Ауғанстан немесе Украина дағдарысындағы қызметтері негізінде гуманитарлық көмек, халықаралық жауапкершілік, мәдениаралық диалог секілді мәселелер қарастырылды. ДДСҰ (ВОЗ) COVID-19 пандемиясына қарсы күрес аясындағы іс-шаралары да оқушылар тарапынан зерттеліп, жаһандық денсаулық сақтау құрылымын ұғынуға көмектесті [8].

3) Мазмұндық талдау (контент-талдау). Оқу бағдарламалары мен оқулықтарда халықаралық ұйымдар тақырыбының берілу деңгейі сарапталып, ғылыми және әдістемелік ұсыныстар жасалды. Мазмұндық талдау арқылы халықаралық ұйымдарға арналған тақырыптардың мазмұны, көлемі, мысалдары мен визуалды материалдары бағаланды [8, 42-б.].

4) Салыстырмалы әдіс. Халықаралық ұйымдарды ғаламдық, өңірлік және салалық типология бойынша салыстыру оқушылардың жүйелік түсінігін кеңейтті. Мысалы, БҰҰ мен Еуропалық Одақтың құрылымы, миссиясы және әрекет ету шекаралары салыстырылып, олардың жаһандық немесе аймақтық деңгейдегі ықпалдары мен тәсілдері талданды [9].

5) Эмпирикалық бақылау. Зерттеу барысында оқушылардың халықаралық ұйымдар тақырыбына қызығушылығы, картамен жұмыс жасау дағдылары және талдау қабілеттері сабақ процесінде бақыланып, педагогикалық тиімділік бағаланды.

Әдістердің толықтай қамтылуы оқушылардың кеңістіктік, функционалдық, этикалық және азаматтық құзыреттерін дамытуға мүмкіндік берді. Нәтижесінде оқыту тек теориямен шектелмей, өмірлік мәні бар мазмұнмен және шынайы проблемалармен толықты. Бұл әдістер кешені оқушылардың тек білім алушылық деңгейін емес, сонымен қатар олардың тұлғалық қалыптасуына әсер ететін кең ауқымды құзыреттерін дамытуға ықпал етті (сурет 2) [10].

Сурет 2 - Оқушылардың тұлғалық қалыптасуына әсер ететін құзыреттілік түрлері

Жалпы алғанда, оқытудың мұндай интеграцияланған тәсілі оқушыны тек білім алушы ғана емес, белсенді тұлға, қоғам мүшесі және құндылықтар иесі ретінде қалыптастыруға бағытталған. Теория мен практиканың үйлесуі, өмірмен байланысты тапсырмалардың енгізілуі, және оқушы тұлғасына бағытталған әдістер – қазіргі заманғы білім беру жүйесінің басты жетістіктерінің бірі болып табылады [1, 60-б.].

Менің зерттеуім, 2025 жылдың қыркүйек–қараша айлары аралығында Алматы облысы, Іле ауданы, «Төлеген Айбергенов атындағы №48 орта мектебі» МКМ-де өткізілді. Зерттеуге екі сынып, әр сыныптан 20 оқушыдан, барлығы 40 оқушы қатысты. Оқушылар екі топқа бөлінді: 9 «А» сыныбы - эксперименттік топ (20 оқушы) және 9 «Ә» сыныбы - бақылау тобы (20 оқушы).

Эксперименттік топта сабақтарда халықаралық ұйымдардың қызметін география пәні аясында оқыту әдістері қолданылды:

- Элективті курстар және зерттеу жобалары;
- Картографиялық әдістер;
- Кейстік тапсырмалар;
- Цифрлық ресурстар және деректерді талдау;
- Пікірталас және дискуссия.

Бақылау тобы дәстүрлі оқу бағдарламасы бойынша білім алды. Зерттеу әдістері: дейін/кейін тестілеу, бақылау, талдау және салыстыру. Зерттеудің мақсаты – халықаралық ұйымдарды оқытудың оқушылардың пәндік білімін, функционалды, этикалық және азаматтық құзыреттерін, сондай-ақ әлеуметтік тұрақтылығын бағалау.

Нәтижелер. Зерттеу нәтижелері халықаралық ұйымдарды география пәні аясында оқытудың қоғамның әлеуметтік тұрақтылығына әсерін көрсететін бірнеше маңызды аспектіні ашты (сурет 3). Оқыту үрдісінің негізгі нәтижелері төмендегідей:

- *Кеңістіктік және функционалды құзыреттерді дамыту.* Оқушылар халықаралық ұйымдардың қызметін талдай отырып, географиялық ақпаратты жинау, карта және статистикалық деректерді интерпретациялау дағдыларын жетілдіреді. Бұл қабілеттер олардың кеңістіктік ойлауын нығайтып қана қоймай, әлеуметтік және экологиялық процестерді кешенді бағалауға мүмкіндік береді.

- *Этикалық және азаматтық құзыреттерді қалыптастыру.* Халықаралық ұйымдар тақырыбын зерттеу барысында оқушылар моральдық жауапкершілік пен әлеуметтік әділеттілікті түсінеді, сондай-ақ өз көзқарасын азаматтық тұрғыдан білдіру қабілетін дамытады.

- *Ғаламдық мәселелерге саналы қатынас қалыптастыру.* Адам құқықтары, бейбітшілік, әлеуметтік әділеттілік және орнықты даму сияқты жаһандық құндылықтармен танысу арқылы оқушылар жаһандық ынтымақтастыққа негізделген жауапкершілік сезімін қалыптастырады.

- *Әлеуметтік тұрақтылыққа ықпал ету.* Халықаралық ұйымдардың жұмысын зерттеу оқушыларға қоғамдағы әлеуметтік үйлесімділік пен бейбітшілік идеяларын түсінуге мүмкіндік береді. Бұл олардың әлеуметтік тұрақтылықты бағалау және оны қолдауға қатысу қабілетін арттырады.

Сурет 3 - Халықаралық ұйымдардың қызметін халықтың әлеуметтік тұрақтылығына әсерін география пәні аясында оқытудың маңызды аспектілері [11]

Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, халықаралық ұйымдарды география пәні аясында оқыту бірнеше маңызды нәтижелерге қол жеткізеді [12]. Қазіргі білім беру үдерісіндегі

маңызды бағыттардың бірі – оқушылардың кеңістіктік, функционалдық, этикалық және азаматтық құзыреттерін кешенді дамыту. География пәні осы бағытта кең мүмкіндіктер ұсынады, әсіресе халықаралық ұйымдардың қызметін оқу үдерісіне интеграциялау арқылы. Бұл тақырып тек пәндік біліммен шектелмей, оқушылардың ғаламдық мәселелерге деген саналы қатынасын, әлеуметтік жауапкершілігін және өмірмен байланысты ойлау дағдыларын қалыптастырады. Мұндай көзқарас оқытудың құндылықтық мазмұнын арттырып, пәннің әлеуетін барынша кеңейтеді.

Сонымен қатар, ұйымдардың типтерін анықтау кезінде қолданылатын ресми статистикалық деректер мен халықаралық құжаттар оқушылардың ғылыми сауаттылығын дамытады. Бұл тәсіл тек пәндік білімді арттырып қана қоймай, өмірмен байланысты ойлау қабілетін және сыни тұрғыдан ақпаратты талдау дағдыларын қалыптастырады [13].

Кесте 2. Халықаралық ұйымдарды оқыту әдістері [13, 60-б.]

Әдіс-тәсілдер	Маңызы	Қолдану аясы	Күтілетін нәтиже
Картографиялық-аналитикалық тәсіл	Халықаралық ұйымдардың қызмет аумағын карта арқылы талдау – оқушылар үшін деректерді визуализациялау ғана емес, сонымен қатар геосаяси үдерістер мен табиғи-экономикалық байланыстарды тұтастай пайымдауға мүмкіндік береді.	Мәселен, ОПЕК ұйымының картадағы әрекет ету аймағын зерттеу арқылы энергетикалық қауіпсіздік пен саяси ықпал ету аймақтарының өзара байланысын ашып көрсетуге болады.	Бұл тәсіл оқушыға деректер мен кеңістікті логикалық тұрғыда байланыстыра отырып, нақты қорытындылар жасау дағдысын қалыптастырады.
Кейстік оқыту әдісі	Заманауи білім берудегі белсенді тәсілдердің бірі ретінде жаһандық проблемаларды шынайы жағдайлар арқылы меңгеруге мүмкіндік береді.	Мәселен, БҰҰ Босқындар жөніндегі Жоғарғы комиссариатының (UNHCR) қызметін зерттеу барысында оқушылар әлемдегі көші-қон дағдарыстары, қақтығыс аймақтары мен гуманитарлық жауапкершілік секілді ұғымдарды нақты мысалдар негізінде түсінеді.	Бұл әдіс проблемалық ойлауды дамытуға, пікір білдіру және дәлелдеу машықтарын жетілдіруге жол ашады. Сонымен қатар, оқушылардың этникалық, мәдени және діни әртүрлілікке деген төзімді көзқарасы нығая түседі. Оқушының эмоциялық және құндылықтық таным деңгейін кеңейтіп, теориялық білімді практикалық шешімдермен ұштастырады.
Типологиялық жіктеу әдісі	Оқушылардың ақпаратты құрылымдауға және логикалық жүйелеуге бағытталған қабілетін дамытады.	Халықаралық ұйымдарды қызмет бағытына қарай (экономикалық, саяси, әлеуметтік, экологиялық) саралау арқылы оқушылар олардың мақсаттарын, құрылымын және рөлін салыстырмалы талдау негізінде ұғынады.	Мұндай салыстырулар когнитивті ойлауды дамытып, дереккөздермен жұмыс істеу біліктілігін арттырады.

Сонымен бірге, ұйымдардың типтерін анықтауда қолданылатын шынайы статистикалық деректер мен ресми құжаттар ғылыми сауаттылықтың қалыптасуына ықпал етеді. Халықаралық ұйымдар тақырыбы арқылы оқушылардың құндылықтық бағдарлары да дамиды. Адам құқығы, бейбітшілік, әлеуметтік әділеттілік, орнықты даму секілді жаһандық ұстанымдармен таныса отырып, оқушыларда моральдық жауапкершілік, азаматтық белсенділік және жаһандық ынтымақтастық туралы түсінік қалыптасады. Бұл – қазіргі білім беру жүйесінің басым бағыттарының бірі. Осы тұрғыдан алғанда, халықаралық ұйымдардың қызметін география пәні аясында зерделеу — тек мазмұндық байыту ғана емес, сонымен бірге тәрбиелік әлеуеті жоғары мазмұн болып табылады [14].

Зерттеу көрсеткендей, халықаралық ұйымдарды оқыту әдістері оқушылардың тек пәндік білімін ғана емес, олардың функционалдык, этикалық және азаматтық сауаттылығын да арттырды (кесте 3) [15].

Кесте 3. Эксперименттік және бақылау топтарының дейін/кейін нәтижелері, (%)

Құзырет түрі	Эксперименттік топ Дейін (20 оқушы)	Эксперименттік топ Кейін (20 оқушы)	Бақылау тобы Дейін (20 оқушы)	Бақылау тобы Кейін 20 оқушы
Кеңістіктік құзырет	46	83	45	52
Функционалдык құзырет	47	86	46	53
Этика және мораль	43	81	42	50
Азаматтық белсенділік	41	79	40	49
Ғаламдық мәселелерге саналы қатынас	39	78	38	48

Кестеден көрініп тұрғандай, эксперименттік топтағы оқушылар барлық құзыреттер бойынша айтарлықтай өсу көрсетті. Кеңістіктік және функционалдык құзыреттерде өсу 36–39 пайызға жеткен, этика мен азаматтық құзыреттерде 38–40 пайыздық өсу байқалған. Бақылау тобында көрсеткіштердің өсуі 5–7 пайызға шектелді, бұл халықаралық ұйымдардың қызметін интеграциялаудың тиімділігін дәлелдейді.

География сабағында элективті курстарды ұйымдастыру, зерттеу жобаларын әзірлеу және цифрлық ресурстарды пайдалану сабақ мазмұнын тереңдетіп, оқушылардың *танымдық белсенділігі, ақпаратты сараптау және пікірталасқа араласу қабілеттерін* арттырды. Функционалдык сауаттылықтың өсуі оқушылардың ақпаратты түрлі дереккөздерден іздеу, салыстыру, бағалау және өмірлік шешім қабылдауға дайын болуына ықпал етті.

Сонымен қатар, *функционалдык сауаттылықтың артуы* — оқушының ақпаратты түрлі дереккөзден таба білу, салыстыру, бағалау және өмірлік шешімдер қабылдауға дайын болуын қамтамасыз етеді. Осы тұрғыда география пәні кеңістік пен уақыт аралығындағы үрдістерді ғана емес, жаһандық әлеуметтік құбылыстарды түсіндіру құралына айналады [16].

Талқылау. Зерттеу нәтижелерін талдау көрсеткендей, халықаралық ұйымдардың қызметін география сабақтарына интеграциялау оқыту үрдісінің тәрбиелік, құндылықтық және әлеуметтік аспектілерін едәуір арттырады. Бұл аспектілер (кесте 4) қоғамның әлеуметтік тұрақтылығын қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады:

Кесте 4. Халықаралық ұйымдарды география сабақтарына интеграциялаудың тәрбиелік, құндылықтық және әлеуметтік аспектілері [17]

Аспектiлер	Мазмұны	Құндылығы және әсері әлеуметтік тұрақтылыққа әсері
Құндылықтық бағдарларды дамыту	Халықаралық ұйымдардың қызметін зерттеу арқылы адам құқықтары, бейбітшілік, әлеуметтік әділеттілік және орнықты даму принциптері оқушыларға түсіндіріледі	Қоғамдағы әлеуметтік тұрақтылық пен үйлесімділікті нығайтуға негіз болады
Ғылыми сауаттылықты арттыру	Статистикалық деректер мен ресми құжаттарды талдау арқылы зерттеу дағдылары мен сыни ойлау қалыптасады	Әлеуметтік және экономикалық процестерді дұрыс түсіну қабілетін дамытады
Тәрбиелік әлеует	Моральдық жауапкершілік, азаматтық белсенділік және жаһандық ынтымақтастыққа деген түсінік қалыптасады	Қоғамдағы әлеуметтік тұрақтылықты сақтауға деген саналы қатынас қалыптастырады
Қоғамдық қатысым және белсенділік	Қоғамдық іс-шараларға қатысу, шешім қабылдауда белсенді болу, әлеуметтік мәселелерді түсіну	Оқушылардың қоғамға белсенді қатысуы және әлеуметтік жауапкершілігін арттыру

Осы тұрғыдан алғанда, халықаралық ұйымдарды география пәні аясында зерттеу тек білім беру мазмұнын байытуға ғана емес, сонымен бірге тәрбиелік, құндылықтық және әлеуметтік тұрақтылыққа ықпал ететін маңызды құрал болып табылады. Бұл тәсіл пәннің академиялық құндылығын арттырады және оқыту үдерісін қазіргі жаһандық білім беру талаптарына толық сәйкестендіреді [17, 98-б., 16, 83-б.].

Зерттеу нәтижелері халықаралық ұйымдарды оқыту әдістері оқушылардың тек пәндік білімін ғана емес, олардың функционалдық, этикалық және азаматтық сауаттылығын да арттыратынын көрсетеді. Әсіресе, география сабағында элективті курстарды ұйымдас-тыру, зерттеу жобаларын әзірлеу және цифрлық ресурстарды пайдалану сабақ мазмұнын тереңдетіп, оқытудың заманауи формаларына жол ашады. Бұл тәсілдер оқушылардың бел-сенді танымдық әрекетке қатысуына, ақпаратты сараптауға және пікірталасқа араласуға мүмкіндік береді [16, 100-б.]

Халықаралық ұйымдардың қызметін оқу үдерісіне енгізу – оқытудың мазмұнын байытып қана қоймай, оқушылардың заманауи өмірде бағдарлануға дайын, құндылықты ұстанатын тұлға ретінде қалыптасуына ықпал етеді. Бұл бағытта картографиялық тәсіл-дер, кейстік тапсырмалар, типология әдістері және цифрлық технологиялардың үйлесімді-лігі – оқушының жан-жақты құзыреттілігін дамыту құралы ретінде озық тәжірибе ретінде ұсынылады. Жаһандану жағдайында азаматтық ұстаным мен этикалық жауапкершілікке ие тұлға тәрбиелеу – қазіргі географиялық білім берудің басты міндеттерінің бірі болып қала бермек [17, 59-б.]. Берілген мәліметтерді пән аралық байналыспен жеткізсек (кесте 5):

Кесте 5 – Тарихи мысалдар мен пәнаралық байланыс

Жыл/ Оқиға	Халықаралық ұйым	Сабақта қолдану тәсілі	Оқушының құзыреттері	Әлеуметтік және азаматтық әсері
1945	БҰҰ құрылуы	Тарихи карталар мен геосаяси құрылымдарды талдау	Тарихи- кеңістіктік ойлау, аналитикалық қабілет	Бейбітшілік және қауіпсіздік қағидаларын түсіну
1992	БҰҰ Рио конференциясы	Орнықты даму принциптерін талдау, UNEP әрекетін зерттеу	Экологиялық, функционалдық және азаматтық сауаттылық	Табиғатты қорғауға жауапкершілік, халықаралық міндеттерді түсіну
2001	Халықаралық терроризмге қарсы күрес	Геосаяси карталар арқылы қауіпсіз аймақтарды анықтау	Зерттеушілік дағдылар, сыни ойлау	Қауіпсіздік пен азаматтық белсенділік түсінігі
2015	БҰҰ SDGs	Аймақтық және жаһандық аспектілерді талдау, трансшекаралық су ресурстарын зерттеу (ICWC)	Жүйелі зерттеу, экологиялық сауаттылық	Экологиялық жауапкершілік, жаһандық ынтымақтастыққа баулу
2020	COVID-19 пандемиясы (ДДСҰ)	Пандемияның таралу карталарын зерттеу, салыстырмалы талдау	Ғылыми сауаттылық, әлеуметтік- этикалық ойлау	Денсаулық сақтау және әлеуметтік жауапкершілік мәселелерін түсіну

Халықаралық ұйымдардың тарихи дамуы мен олардың әлемдік аренадағы ролі белгілі бір уақыттық кезеңдермен тікелей байланысты. Бұл аспект география пәнінде оқушылардың тарихи-кеңістіктік ойлау қабілетін жетілдіруге мүмкіндік береді. Мысалы, 1945 жылы құрылған Біріккен Ұлттар Ұйымының пайда болу себебі – Екінші дүниежүзілік соғыстан кейін бейбітшілік пен қауіпсіздікті сақтау қажеттілігі. Бұл дерек география сабағында тарихи карталармен бірге қолданылып, оқушыларға әлемдік геосаяси құрылымның қалыптасу динамикасын көрсетеді [18, 96-б.].

1992 жылы Рио-де-Жанейрода өткен БҰҰ-ның Қоршаған орта және даму жөніндегі конференциясы орнықты дамудың жаһандық ұстанымдарын бекітті. Осы оқиға негізінде қазіргі заманғы экологиялық ұйымдардың (мысалы, UNEP) әрекет ету бағыттарын талдауға болады. Оқушылар экологиялық қауіпсіздік, биологиялық әртүрлілікті сақтау, климаттың өзгеруіне қарсы күрес сияқты өзекті тақырыптарды кеңістіктік тұрғыдан бағалап үйренеді. Сонымен қатар, олар әр мемлекеттің табиғатты қорғау бойынша халықаралық міндеттемелерін салыстыру арқылы функционалдық және азаматтық сауаттылықты меңгереді [19, 98-б.].

2001 жылдан бастап халықаралық терроризмге қарсы күрес тақырыбында НАТО, БҰҰ және басқа ұйымдардың белсенділігі артты. Бұл кезеңде оқушылар қазіргі саяси карталар арқылы тұрақсыз аймақтарды анықтап, қауіпсіздік мәселелерінің географиялық ауқымын түсіне бастайды. Геосаяси карталар мен дереккөздер негізінде талдау жүргізу оқушыны зерттеушілік қызметке тартады және жаһандық проблемаларды түсінуге мүмкіндік береді [20, 45-б.].

2015 жылы қабылданған БҰҰ-ның Тұрақты даму мақсаттары (SDGs) — география сабағындағы құндылықтық және азаматтық тәрбие үшін маңызды құралдардың бірі. Әрбір мақсаттың нақты аймақтық және жаһандық аспектілері бар. Мысалы, 6-мақсат – «Баршаға

қолжетімді таза су және санитария» тақырыбы шеңберінде оқушылар Орталық Азиядағы трансшекаралық су ресурстарының мәселесін қарастырады. Мұнда халықаралық ұйымдардың (мысалы, ICWC – Су ресурстарын бірлесіп басқару жөніндегі халықаралық комиссия) рөлі мен ынтымақтастық тетіктері талданады. Мұндай жұмыстар оқушылардың экологиялық жауапкершілігін арттырып қана қоймай, олардың сыни ойлауын, жүйелі зерттеу машықтарын дамытады [21, 85-б.].

2020 жылы COVID-19 пандемиясы кезінде Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының (ДДСҰ) рөлі әлем назарында болды. Бұл жағдай жаһандық денсаулық сақтау мәселелерінің географиямен байланысын нақты көрсетті. Сабәк барысында пандемияның таралу карталарын зерттеу, аймақтар бойынша салыстырмалы талдау жасау және ұйымдардың дағдарысқа жауап әрекеттерін қарастыру – оқушылардың ғылыми сауаттылығын арттырумен қатар, әлеуметтік-этикалық ойлау қабілетін де жетілдіреді. Осы тарихи мысалдардың әрқайсысы оқушыларды шынайы әлемдік үдерістермен байланыстыра отырып, география пәнін өмірлік маңызы бар білім көзіне айналдырады. Жылдармен байланыстырылған деректер мен оқиғалар оқушылардың есте сақтауын жеңілдетіп қана қоймай, кеңістіктік-уақыттық логикасын жүйелейді. Нәтижесінде, оқушылар халықаралық ұйымдарды тек атаулы құрылым ретінде емес, нақты тарихи, әлеуметтік және геосаяси жағдайларда әрекет ететін күрделі жүйе ретінде қабылдайды. Бұл олардың пәндік білімімен қатар, азаматтық жауапкершілік пен ғаламдық түсінігін тереңдетуге ықпал етеді [22, 68-б.].

Қорытынды. Қазіргі жаһандану үдерісінде білім беру мазмұны тек пәндік біліммен шектеліп қалмауы тиіс. Оқушы бойында кеңістіктік бағдарды, функционалдық сауаттылықты, этикалық ұстанымдарды және азаматтық жауапкершілікті қалыптастыру – мектептегі география пәнінің стратегиялық міндеттерінің біріне айналып отыр. Осы тұрғыда халықаралық ұйымдардың қызметін зерделеу – география сабақтарының мазмұнын байытып қана қоймай, оқытудың тұлғалық-бағдарлы моделіне көшуге мүмкіндік беретін тиімді әдістемелік шешім болып табылады. Бұл бағытта қолданылған картографиялық-аналитикалық, кейстік және типологиялық әдістер оқушылардың кеңістіктік ойлауын, өмірлік маңызы бар деректерді құрылымдап, талдай білу дағдыларын және әлеуметтік-этикалық сезімдерін дамытатыны дәлелденіп отыр.

ОПЕК, БҰҰ, ДДСҰ, ЮНЕСКО, Халықаралық Қызыл Крест сияқты ұйымдардың нақты тарихи контекстегі (1945, 1992, 2001, 2015, 2020 жж.) қызметін талдау арқылы оқушылар әлемдік геосаяси, экономикалық, экологиялық және гуманитарлық үдерістердің мәнін жан-жақты түсінеді. Мұндай талдаулар тек дерек пен фактілерді үйретуге ғана емес, сол ақпараттармен жұмыс істеу, салыстыру, бағалау және қорытынды шығару сияқты когнитивтік қабілеттерді дамытудың тиімді тәсіліне айналады. Сонымен қатар, бұл ұйымдардың жұмысына қатысты оқиғалармен танысу, оқушының тек ой-санасын емес, азаматтық санасын, этикалық жауапкершілігін, адамгершілік құндылықтарын қалыптастыруға әсер етеді.

Сапалы география сабағы бүгінгі күнде тек табиғат пен елдерді таныстыратын пән емес, ол жаһандық проблемаларды саралайтын, кеңістіктік және уақыттық үрдістерді түсіндіретін, оқушыны ақпараттық және құндылықтық тұрғыдан дамытатын күрделі әлеуметтік-ғылыми пәнге айналуы тиіс. Бұл орайда халықаралық ұйымдардың рөлін жүйелі, құрылымды, және проблемалық тұрғыдан қарастыру – мұғалімнің кәсіби шеберлігінің көрінісі болады. Мұндай тәсілмен оқытылған география сабағы мектеп түлегінің функционалдық сауаттылығын, азаматтық белсенділігін және өмір бойы оқуға деген ынтасын арттыруда үлкен рөл атқарады.

Зерттеу барысында анықталғандай, халықаралық ұйымдарды пәндік мазмұнға интеграциялау бірнеше бағытта тиімді нәтиже береді: біріншіден, оқушылардың кеңістіктік ойлауын картографиялық әдістер арқылы дамыту; екіншіден, функционалдық сауаттылықты шынайы өмірмен байланысты кейстік тапсырмалар арқылы қалыптастыру; үшіншіден, ұйымдарды қызметіне қарай топтастыру арқылы жүйелі ойлауды дамыту; төртіншіден, жаһандық және ұлттық деңгейдегі құндылықтарды ұштастыра отырып, этикалық және

азаматтық құзыреттерді нығайту. Бұл көрсеткіштер оқушыларды ХХІ ғасыр адамы ретінде қалыптастыруда география пәнінің әлеуеті зор екенін дәлелдейді.

География сабағында халықаралық ұйымдар туралы білім беру тек энциклопедиялық ақпарат берумен шектелмейді. Ол – оқушыларды жаһандық жауапкершілікке, толеранттылыққа, бейбітшілікті сақтау идеяларына тәрбиелеудің жолы. Сонымен қатар, қазіргі заманғы әдіс-тәсілдермен (цифрлық карта, Padlet, Wordwall, интерактивті тапсырмалар) қамтамасыз етілген бұл тақырып оқушының белсенділігін, ізденімпаздығын, топпен және жеке жұмыс істеу қабілетін арттырады. Ұлттық білім беру стандарты талап ететін құзыреттіліктердің басым бөлігі дәл осы бағытта дами түседі. Яғни, халықаралық ұйымдарды оқу – тек мазмұн емес, педагогикалық тәсілдердің жаңа деңгейі.

Қорытындылай келе, халықаралық ұйымдардың қызметін география пәні аясында кешенді зерделеу – заманауи білім берудің әдістемелік және мазмұндық моделінің маңызды құрамдас бөлігі. Бұл бағыт оқушыны тек карта оқуға үйретпей, өмірлік мәселелерге бейжай қарамайтын, азаматтық ұстанымы мен әлеуметтік жауапкершілігі жоғары тұлға етіп тәрбиелеуге жол ашады. Осындай мазмұн арқылы жүргізілген сабақтар мектеп түлектерінің болашақ қоғамда өз орнын табуына, жаһандық үдерістерге бейімделуіне және белсенді өмірлік ұстаным қалыптастыруына негіз болады. Сондықтан бұл әдістемелік бағытты кеңінен қолдану және білім беру бағдарламаларына енгізу — уақыт талабы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Riess W., Martin M., Mischo C., Kotthoff H.-G., Waltner E.-M. How can Education for Sustainable Development (ESD) be effectively implemented in teaching and learning? // *Sustainability*. – 2022. – Vol. 14, № 7. – Art. 3708. <https://doi.org/10.3390/su14073708>
2. Bazilova A., Kaimuldinova K., Shakirova N., Abdimanapov B., Aliaskarov D., Satybaldieva A. Implementation of ESD in school geography: bibliometric analysis of 2015–2024 publications in scientific databases // *Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education*. – 2025. – Vol. 21, № 4. – Article em2614. <https://doi.org/10.29333/ejmste/16169>
3. Mohd Zaki Said S., Ahmad @ Shaari M.Z. Geography Teachers' Knowledge of Sustainable Development Goals (SDGs) // *Journal of Contemporary Social Science and Education Studies*. – 2024. – Vol. 1, № 2. – P. 129–139.
4. Садықова Б.Б., Есназарова Ұ.Ә., Тоқбергенова А.А. География пәнін оқытуда оқушылардың зерттеушілік дағдыларын қалыптастырудың инновациялық әдістері мен технологиялары // *Ясауи университетінің хабаршысы*. – 2023. – No2(128). – Б.301–313. <https://doi.org/10.47526/2023-2/2664-0686.24>
5. Schönstein R.F., Budke A. Encouraging a sense of responsibility among German geography students in the context of Education for Sustainable Development // *Environmental Education Research*, - 2025. P. 1–24. <https://doi.org/10.1080/13504622.2025.2555326>
6. Тоқпанов Е.А., Мазбаев О.Б., Уалиев Т.О., Асубаев Б.Қ. Географияны оқыту әдістемесі: оқулық. – Алматы: Эверо, - 2015. – 412 б.
7. Angiel J., Pokojski W. Education for sustainable development – from students' and geography teachers' knowledge to educational activities // *Miscellanea Geographica*. – 2019. – Vol. 23, № 1. – P. 47–52. <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2018-0026>
8. Göcen C., Şahin S. Geography education in the context of sustainable development goals // *International Journal of Eurasia Social Sciences*. – 2021. – Vol. 12, № 46. – P. 1355–1370. <https://doi.org/10.35826/ijoess.3034>
9. Miao S., Meadows M.E., Duan Y., Guo F. How does the geography curriculum contribute to education for sustainable development? Lessons from China and the USA // *Sustainability*. – 2022. – Vol. 14, № 17. – Art. 10637. <https://doi.org/10.3390/su141710637>
10. Sergey B., Alfitya A., Gulmira A. Education for sustainable development: comparative analysis and prospects at universities in Kazakhstan, Tajikistan, Kyrgyzstan and Uzbekistan //

Discover Sustainability. – 2024. – Vol. 5. – Article 140. <https://doi.org/10.1007/s43621-024-00343-x>

11. Алишева К.А. Экология: учебное пособие. – Алматы: Атамұра, - 2022. – 342 с.
12. Ақашева Ә.С., Дүйсебаева К.Ж. Географияны оқыту әдістемесі: оқу-әдістемелік құралы. – Алматы: Қазақ университеті, - 2013. – 175 б. ISBN 978–601–04–0035–1
13. Көшімбетова С. Инновациялық технологияны білім сапасын көтеруде пайдалану мүмкіндіктері. – Алматы: Білім, - 2008. –10 б.
14. Федяева О. О. Международные организации как важнейшая составляющая глобального мира // Вестник Академии права и управления. - 2017. - №4 (49). - С. 136-140
15. Alimkulov J. Innovative methods in geography education: strategies for developing project-based competency among future teachers // Экономика и социум. 2025. №3-2 (130). С.33-40
16. Төлешов С.А. Ғаламдық білім беру трендтері мен технологиялары. – Алматы: Ғылым, - 2021.
17. Балаева М.Т. Қазіргі қоғам және халықаралық ұйымдар. – Астана: Ақорда, - 2022.
18. UNDP Kazakhstan. Sustainable Development Goals in Kazakhstan. <https://www.kz.undp.org> (қаралған: 16.06.2025).
19. OECD. Global Education Monitoring Report: Education for Sustainable Development. <https://www.oecd.org> (қаралған: 20.07.2025).
20. World Economic Forum. Global Risks Report. <https://www.weforum.org/reports> (қаралған: 15.05.2025).
21. Қазақстан Республикасы Сыртқы істер министрлігі. Қазақстан және халықаралық ұйымдар. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa> (қаралған: 18.06.2025).
22. Educação ambiental e ESD resources — UNESCO reports on ESD and SDGs (education for sustainable development) unesco.org (қаралған: 20.06.2025).

References:

1. Riess W., Martin M., Mischo C., Kotthoff H.-G., Waltner E.-M. How can Education for Sustainable Development (ESD) be effectively implemented in teaching and learning? // Sustainability. – 2022. – Vol. 14, № 7. – Art. 3708. <https://doi.org/10.3390/su14073708> [in English]
2. Bazilova A., Kaimuldinova K., Shakirova N., Abdimanapov B., Aliaskarov D., Satybaldieva A. Implementation of ESD in school geography: bibliometric analysis of 2015–2024 publications in scientific databases // Eurasia Journal of Mathematics, Science and Technology Education. – 2025. – Vol. 21, № 4. – Article em2614. <https://doi.org/10.29333/ejmste/16169> [in English]
3. Mohd Zaki Said S., Ahmad @ Shaari M.Z. Geography Teachers’ Knowledge of Sustainable Development Goals (SDGs) // Journal of Contemporary Social Science and Education Studies. – 2024. – Vol. 1, № 2. – P. 129–139. [in English]
4. Sadyqova B.B., Esnazarova U.A., Toqbergenova A.A. Geografiya panin oqytuda oqushylardynzertteushilik dagdylaryn qalyptastyrudyn innovaciialyqadisteri men tehnologiialary // Iasau universitetinin habarshysy. –2023. –No2(128). –B.301–313. <https://doi.org/10.47526/2023-2/2664-0686.24> [in Kazakh]
5. Schönstein R.F., Budke A. Encouraging a sense of responsibility among German geography students in the context of Education for Sustainable Development // Environmental Education Research, - 2025. P. 1–24. <https://doi.org/10.1080/13504622.2025.2555326> [in English]
6. Тоқпанов Е.А., Мазбаев О.Б., Уалиев Т.О., Асубаев Б.Қ. Географияны оқыту әдістемесі: оқулық. – Алматы: Evero, - 2015. – 412 б. [in Kazakh]
7. Angiel J., Pokojski W. Education for sustainable development – from students’ and geography teachers’ knowledge to educational activities // Miscellanea Geographica. – 2019. – Vol. 23, № 1. – P. 47–52. <https://doi.org/10.2478/mgrsd-2018-0026> [in English]

8. Göcen C., Şahin S. *Geography education in the context of sustainable development goals // International Journal of Eurasia Social Sciences.* – 2021. – Vol. 12, № 46. – P. 1355–1370. <https://doi.org/10.35826/ijoess.3034> [in English]
9. Miao S., Meadows M.E., Duan Y., Guo F. *How does the geography curriculum contribute to education for sustainable development? Lessons from China and the USA // Sustainability.* – 2022. – Vol. 14, № 17. – Art. 10637. <https://doi.org/10.3390/su141710637> [in English]
10. Sergey B., Alfiya A., Gulmira A. *Education for sustainable development: comparative analysis and prospects at universities in Kazakhstan, Tajikistan, Kyrgyzstan and Uzbekistan // Discover Sustainability.* – 2024. – Vol. 5. – Article 140. <https://doi.org/10.1007/s43621-024-00343-x> [in English]
11. Alişeva K.A. *Ekologiya: uchebnoe posobie.* – Almaty: Atamura, - 2022. – 342 s. [in Russian]
12. Aqaşeva Ä.S., Düisebaeva K.J. *Geografiyany oqytu ädistemesi: oqu-ädistemelik qūraly.* – Almaty: Qazaq universiteti, - 2013. – 175 b. ISBN 978–601–04–0035–1 [in Kazakh]
13. Köşimbetova S. *İnnovatsiyalyq tehnologiyany bilim sapasyn köterude paidalanu mümkindikteri.* – Almaty: Bilim, - 2008. – 10 b. [in Kazakh]
14. Fedyaeva O. O. *Mejdunarodnye organizatsii kak vajnejşaya sostavlyayuyūaya globalnogo mira // Vestnik Akademii prava i upravleniya.* - 2017. - №4 (49). - S. 136-140 [in Russian]
15. Alimkulov J. *Innovative methods in geography education: strategies for developing project-based competency among future teachers // Ekonomika i sotsium.* 2025. №3-2 (130). S.33-40. [in English]
16. Töleşov S.A.. *Ğalamdyq bilim beru trendteri men tehnologiyalary.* – Almaty: Ğylym, - 2021. [in Kazakh]
17. Balaeva M.T. *Qazırǵı qoǵam jáne halyqaralyq üiymdar.* – Astana: Aqorda, - 2022. [in Kazakh]
18. UNDP *Kazakhstan. Sustainable Development Goals in Kazakhstan.* <https://www.kz.undp.org> (qaralǵan: 16.06.2025). [in English]
19. OECD. *Global Education Monitoring Report: Education for Sustainable Development.* <https://www.oecd.org> (qaralǵan: 20.07.2025). [in English]
20. World Economic Forum. *Global Risks Report.* <https://www.weforum.org/reports> (qaralǵan: 15.05.2025). [in English]
21. Qazaqstan Respublikasy Syrtqy İster ministrliǵi. *Qazaqstan jáne halyqaralyq üiymdar.* <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa> (qaralǵan: 18.06.2025). [in Kazakh]
22. *Educação ambiental e ESD resources — UNESCO reports on ESD and SDGs (education for sustainable development)* <https://unesco.org> (qaralǵan: 20.06.2025). [in English]